

infoblad

2018

op **Z**

www.op-zet.nl

Schip op Schaal 1

Leven in **Z** 1:220

Inleiding

Wie langere tijd in Thalbrück toeft kan het niet ontgaan: Je komt aan de haven, want de stad ligt aan de Thalsee. Daar is ook de scheepswerf met een schip speciaal voor toeristen, een museumschip. Het ziet er uit als een gerestaureerd 17de eeuws zeilschip. Dan ga je je natuurlijk meteen afvragen wat daar nu het verhaal van is. Hoe is het er gekomen en waarom? Daar gaat dit infoblad over. Schip op schaal is

een historisch én modelbouw antwoord. Het historische antwoord vind je in het zogenaamde scheepsjournaal, het antieke boekwerk. Maar vergeet niet dat alles hier opZ is en dus is dit schip het resultaat van modelbouw in schaal 1:220. Een heel ander antwoord krijg je dus in de beschrijving van hoe het is gemaakt. Hier begint de eerste fase ervan: keuzes, gemaakt ter voorbereiding van een schip op schaal.

Hier vangt de historie aan van het illustere zeilschip dat de oude scheepswerf te Thalbrück al eeuwen siert. Zij is de trots van Thalgau en bevoer alle wereldzeeën. Dit scheepsjournaal is opgetekend door haar kapitein en is dus volkomen waar. Het vangt thans aan in het jaar Onzes Heren 1609 en wel met eene bijzondere gebeurtenis...

Colofon

redactie: Robert Thalbrück

contact: thalbruck@op-zet.nl

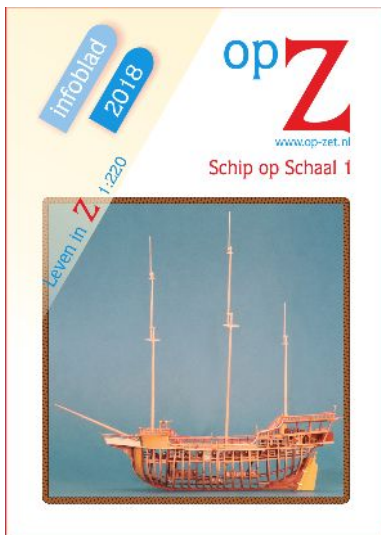
info: www.op-zet.nl

De website op-zet.nl en de daarbij behorende PDF's verschijnen kosteloos als uitgaven van niet commerciële aard voor hobbyvrienden van spoor Z, 1:220. Zij geven primair de visie van de redactie weer. Voor citaten van derden is de redactie niet aansprakelijk.

Commentaar, aanvullingen en correcties zijn welkom, maar aan eventuele fouten kunnen geen claims worden ontleend. De redactie behoudt zich het recht voor wel of niet te rectificeren.

Geheel downloaden en afdrucken van de PDF's bij de website op-zet.nl (op eigen kosten) is toegestaan, mits niet voor commerciële doeleinden. Geheel of gedeeltelijk kopiëren hiervan naar andere websites is niet toegestaan.

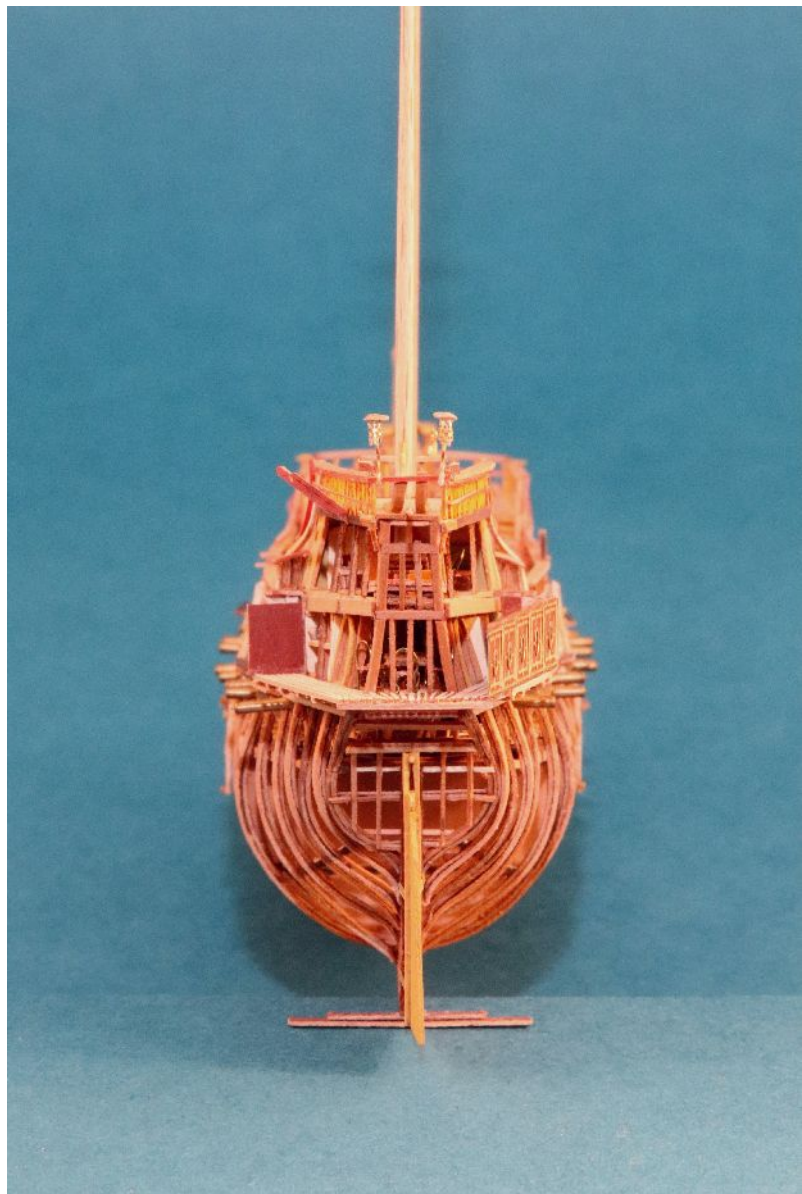
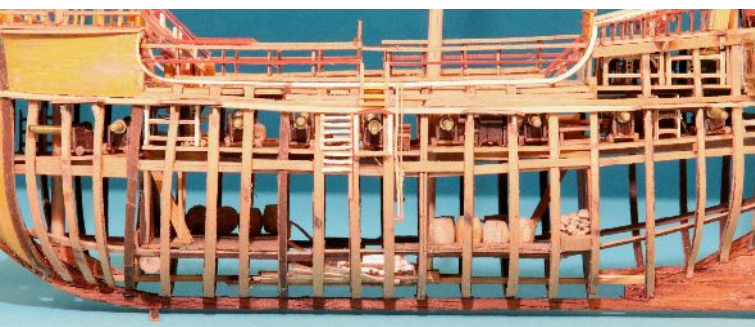
Citaten, afbeeldingen of (deel)uitgaven van de website op-zet.nl en PDF's mogen alleen worden gebruikt voor niet-commerciële doeleinden, mits met voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie van opZ.

'Waar
mogelijk
wil ik
realistisch
materiaal
gebruiken'

Inhoud

- 2** Inleiding
- 4** De keuze van een zeilschip
- 5** Scheepswerf van Thalbrück
- 6** Een bovengrens
- 7** Purisme
- 8** Vier hoofdmodellen
- 10** Realistische materialen
- 11** De doop
- 12** Visueel nut
- 13** Verder dan het visuele

De keuze van een zeilschip

Het kiezen van een te bouwen schip is geen simpele zaak. Allereerst is er het vraagstuk welk schip mooi is om te bouwen en welk binnen het bereik ligt van iemand die dat nog nooit heeft gedaan. Het kwam in me op dat ik ooit een plastic modelletje had gebouwd van de Sta Maria, het schip van Columbus. Ik bezocht www.shipmodels.com, waarop een model was afgebeeld dat me eerlijk gezegd weinig bekend voorkwam. Beide Sta Maria's waren fantasie. Er is namelijk niets over bekend.

'Het is
niet anders
dan
Myne Lust
een Koninklijk
Schip
te hebben
tegen
elke Prys'

Vervolgens informeerde ik bij ervaren scheepsbouwers-in-miniatuur en ontving veelvuldig het advies om eenvoudig te beginnen. Een bootje van 15 cm is al heel wat! Later begreep ik dat zij een sloepje of een Hollands jachtje al als een hele uitdaging voor mij beschouwden.

bouwpakketje van een Hollands Jachtje

In mijn onervarenheid en met mijn Z-stigma concludeerde ik echter dat ik me dus het beste kon richten op een beginnersmodel van 150mm, dat is in werkelijkheid 33 meter lengte opZ. Opeens was er wel heel veel scheeps dat daaraan voldeed.

De reis van het zeilschip

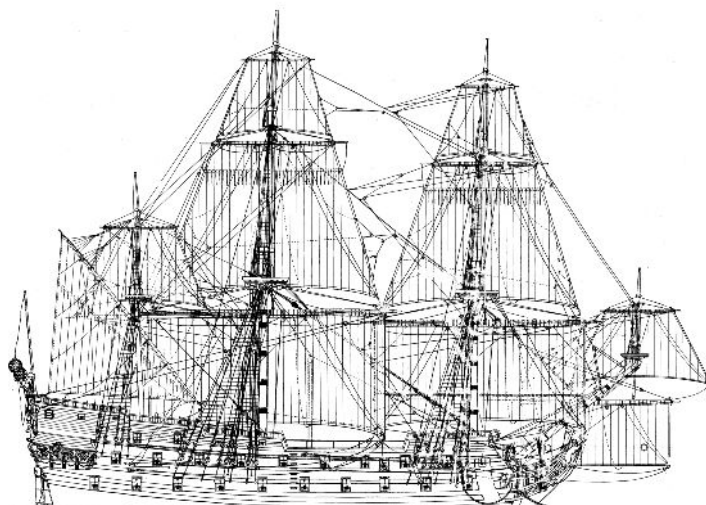
Vroeg in het voorjaar van 1609 zal langs de oevers van de höhe Thal Fluß in het zuiden van Duitsland, ter hoogte van het stadje Thalbrück, het volk zich hebben verlustigd aan een zeldzaam verschijnsel.

Nimmer hadden de eenvoudige burgers, en zelfs hun kasteelheer alleen nog in de wateren der Levant, een heus zeeschip onder zeil aanschouwd. Zelfs de boeren wendden hun gelaat naar de splijtende waterspiegel, waarop het statige schip hun stad zou aandoen voor haar doop door de koning, die speciaal voor deze gelegenheid op St Sebastians Burg zou verblijven om de wijdingsdienst te volgen in de St Elisabethdom, die hoog boven de rivier met haar stille zwaan uittorende.

Zij was splinternieuw, robuust, vierkant getuigd en gebouwd op een Hollandse werf te Saendamme en meerde met maagdelijk witte zeilen af voor de oude romeinse brug waaraan de stad haar naam ontleende.

Scheepswerf van Thalbrück

We zijn hier in Thalbrück. Aangezien de scheepswerf van Thalbrück natuurlijk louter Duitse schepen bouwde moest ik me daarin verdiepen. Oorlogsbodems en handelschepen kwamen voorbij en zo viel mijn oog op het “Wapen van Hamburg”, een statige 17de eeuwse. Het was een driemaster met een robuuste uitstraling.

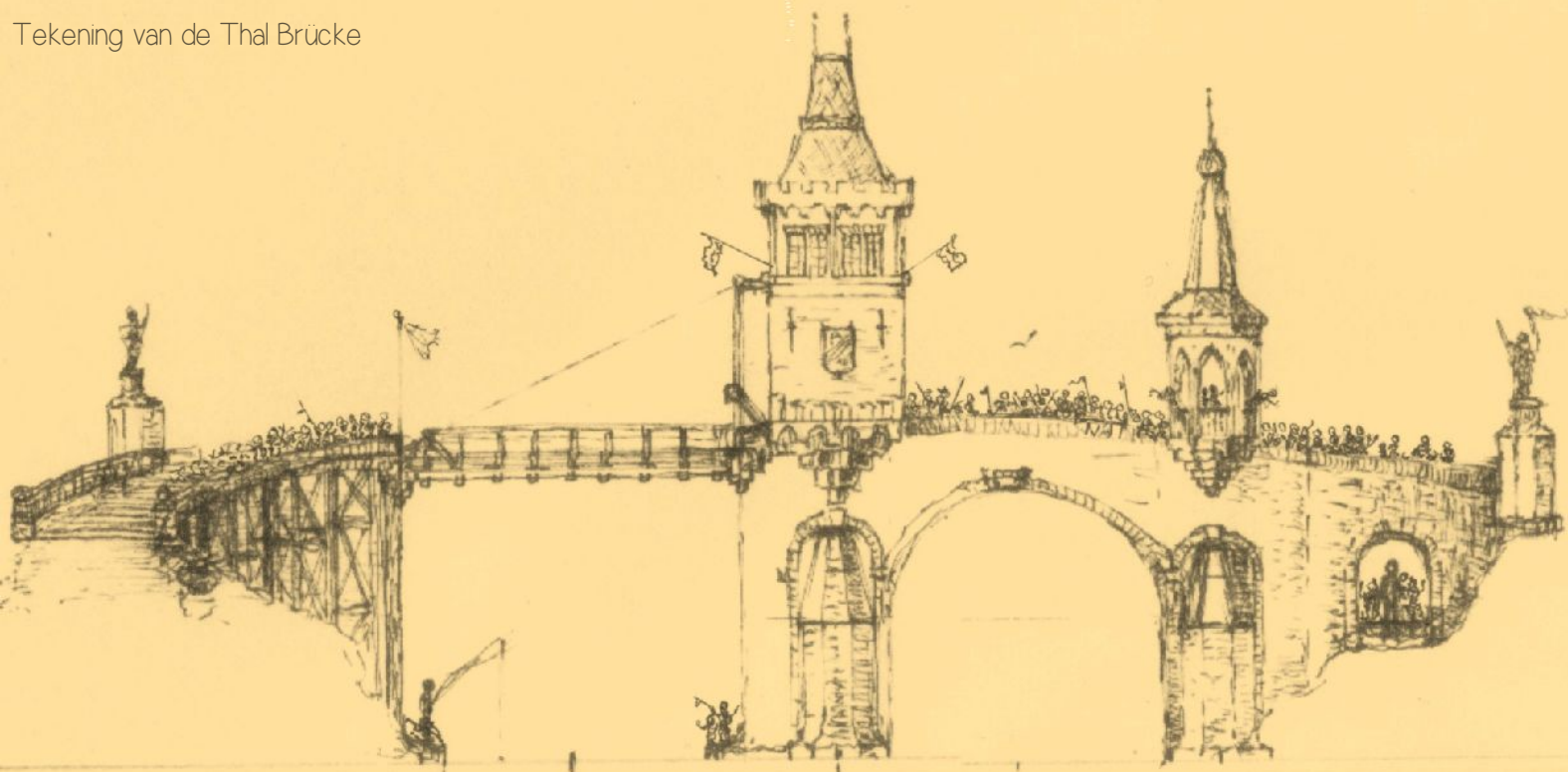

“Wapen van Hamburg”

Hiervan maakte ik nogal wat schetsen en notities. Vooral van de specifiek Duitse wijze van bouw en tuigage. Ik vergeleek ze met bijv. Spaanse of Engelse schepen. Ik zag ook de Hollandse trots te Amsterdam, of de typische scheepsbouw die in Lelystad werd bedreven.

Zo groeide er alvast een soort minischeepsjournaal waardoor ik een beetje houvast kreeg aan wat er zoal aan 17de eeuwse schepen van de helling is gegaan. Daar ontstond een hele scheepshistorie uit.

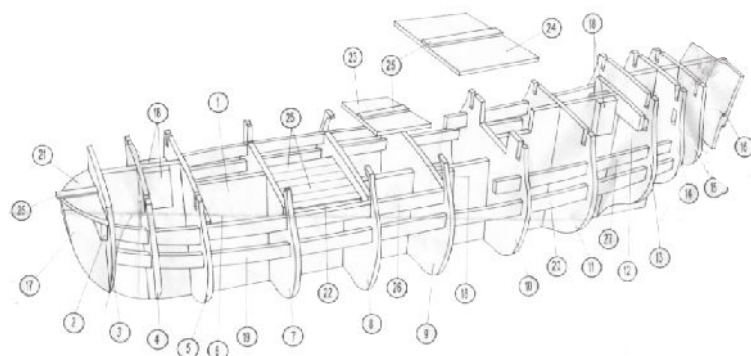

Kinderen verzamelden zich, joelden vanaf de stenen bogen naar het ruige zeevolk dat van allerlei slag was gemonsterd, om de verre eerste reis naar de oost te gaan maken. Onder de vrouwen op de brug gonsde het: Wat zal toch haar doopnaam zijn..?

Een bovengrens

Opeens bedacht ik dat het ook spannend kon zijn je eigen modelbouwtechnische bovengrens te leren kennen. Deze ervaring kwam al spoedig in de vorm van een door-knede modelbouwer die mij zijn HMS Victory toonde. Hij gaf me zelfs zijn bouwtekeningen mee, let wel niet minder dan 24 pagina's beschrijving en meer dan honderdvijftig foto's die allemaal de opbouw van dit reusachtige zeilschip tot in de atomaire fase vastlegden. Maar toen ik die foto's bestudeerde bleek het toch te gaan om een zichtmodel met een dummyromp. Nou was dit een fantastisch zichtmodel, maar voor mij ging er nou net weer iets aan authenticiteit verloren in die triplex honingraat romp.

Purisme

Ik werd belaagd door een soort ziekelijk purisme dat een dummyromp verbiedt. Ik wilde échte spanten, maar ik realiseerde me dat, om dit model op een dergelijke wijze te bouwen mijn leven te kort zou zijn. Nu was het tijd voor de bibliotheek. Hier vond ik diverse indrukwekkende boeken over de bouw van houten schepen in de 17de eeuw.

Daar het kiezen mij door al die modellen en informatie moeilijk begon te vallen bedacht ik dat ik dan maar zélf een schip uit de Gouden Eeuw zou verzinnen. Dat zou dan wel moeten voldoen aan de toen geldende normen en bepalingen, beloofde ik mezelf.

Was dat wel écht simpeler? Dat betekende een synthese van al de genoemde en vast nog wel méér oude schepen. Ik zou dan kiezen voor een licht type bewapend handelsschip met een 17de eeuws karakter, een spanten romp, een écht interieur met veel details en een originele naam. En het mag wat kosten, zei ik, maar ook weer niet teveel natuurlijk want Z-bouwers zijn Zuinig.

Haar lengte is honderddrieëndertig Thalse Fuß, haar breedte dertig en haar diepte steek veertien, maar echt onder de indruk zijn de mannen van haar masten en zeilen die honderdvijftig Fuß de blauwe hemel in torenen.. en die Thalse Fuß, F dat is een voetmaat van 286 mm.

Hoe was dit schip toch zo ver van haar element de zee, haar hele reis stroom opwaarts gekomen? Waartoe die schier eindeloze inspanning om, zonder ruimte voor loef en lei, meestentijds door een span paarden of ossen langs trekpaden opgesleept, honderden mijlen hierheen gebracht te worden? Het was niet anders dan de lust des konings om een koninklijk schip te hebben tegen elke prijs.

Het moest een zeewaardig handelsschip, statenjacht en tegelijk des Keizerrijks pronkstuk zijn, wanneer het uit zijn zicht vertrok naar de Oriënt. Zo had hij na rijp beraad in 1608, na veelvuldig innen van onderdanen en ridders, een kist vol goudstukken naar die Hollandse werf laten sturen en zijn schip gecommisioneerd.

Meer dan driekwart jaar had de bouw gekost, het bericht der levering en de eindeloos verdragende ijsgang nog twee maanden en tenslotte nog een maand voor het opslepen. Maar nu waren alle voorbereidingen getroffen. Vanuit des Konings salon op de burcht, eigenlijk een in korte tijd verbouwd deel van de ridderzaal en het vrouwenhuis, bezag hij, onder raad van zijn hoogwaardige heren en de burchtheer zelf, zijn drijvend juweel.

Waardig sprak de Koning, maar heimelijk vervuld van een even groot verlangen als de kinderen beneden om te joelen van vreugde, de woorden van de vrouwen op de brug navolgend: "Wat zal toch haar doopnaam zijn..?"

Het moest dus een zeewaardig handelschip zijn, een statenjacht en tegelijk een museumschip, maar de hoofdzaak was die échte spanten romp en het échte interieur. Daardoor bleven er onder mijn puristische bovengrens nog maar vier modellen over:

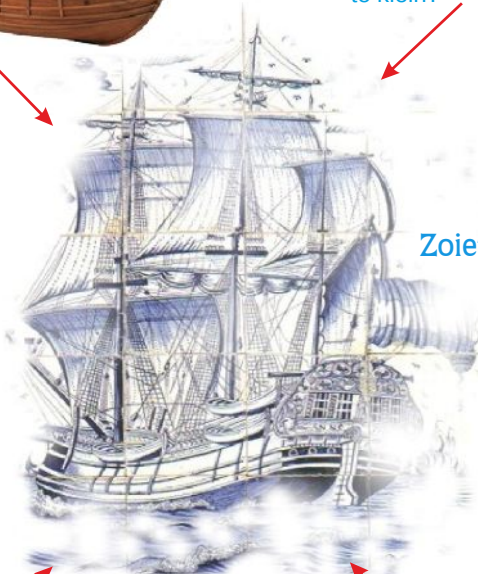
De Sta Maria,
Een Hollands Jacht,
Het Wapen van Hamburg
De HMS Victory.

Sta Maria
te vaag?

Hollands Jacht
te klein?

Zoiets ?

HMS Victory
te groot?
checklist
gebruiken..

Wapen van Hamburg
Duitsheid afkijken..

'een
zeewaardig
handelsschip,
statenjacht en
museumschip
tegelijk'

Van Columbus schip is de informatie onvolledig. Er is dus veel ruimte voor fantasie... teveel helaas. Ik vind er dan weer te weinig realisme in.

Een Hollands Jacht, zei men, is lekker eenvoudig. Het is een schip voor de binnenwateren, dus beperkt in zijn afmetingen... te beperkt helaas. Het dreigde op schaal Z een uitgesproken nietig bootje te worden, niet terug te vinden op de scheepswerf van Thalbrück. Want de bedoeling is dat het ook als museumschip gaat fungeren. Een volle trein met reizigers komt natuurlijk geen notendopje bewonderen.

De derde kandidaat is het handelsschip het Wapen van Hamburg. Dit is een Oostzeevaarder met beperkte bewapening. Dit schip kan ik goed gebruiken. Ik gap er genoeg details van om indruk te maken op de Z-toerist en kleeft mijn fantasieschip aan met specifiek Duitse dingen.

Tenslotte is er dan nog die kolossale HMS Victory. Dat is een oorlogsbodem van 360mm, opZ weer veel te groot en erg Brits. Maar de uitgebreide bouwbeschrijving ervan wordt wél mijn handige checklist.

Hl vroeg in de morgen brengen de lakeien van de koning zijn pronkkoets op orde.

De Burchtweg wordt vrij gemaakt, kuilen gevuld en de stenen brug over de rivier bewaakt door de garde. Daar worden de herauten opgesteld en stroomt het volk der stad tezamen. Aan de voet van de Thal Brücke is zelfs een podium opgesteld en naar omhoog een timmerwerk waarop de zitplaatsen der hoogwaardige heren worden geplaatst die bij het bezoek van de Koning aanwezig zullen zijn.

Als zij zijn gezeten en het aan de oever zwart ziet van de mensen, pas dan heft de kapelmeester zijn staf en blazen de herauten op hun hoorns. De spanning onder de mensen neemt toe. Ze houden hunne adem in. Dan, statig rolt de blauwe koets ratelend de stenen brug op: Daar komt de koning voor zijn schip..!

'Waar
mogelijk
wil ik
realistisch
materiaal
gebruiken'

Realistische materialen

Waar mogelijk wil ik realistisch materiaal gebruiken. Dat maakt de bouw boeiender. Hout is dus ook echt hout, metaal is metaal enz. Waar dit onmogelijk is wordt materiaal gebruikt dat het zo goed mogelijk imiteert.

Hout

Ooit kreeg ik van een meubelatelier fineerresten van meer dan tien soorten hout. De meeste ervan, zoals bamboe, beuken en teak zijn te grofdradig of te bros voor modelbouw, maar een aantal is buigzaam, sterk en fijn van structuur. Slechts vier zijn geschikt voor de bouw van een model dat zulke hoge eisen stelt. En zo heb ik ook vier kleuren: licht en donker eiken, grenen en een roodachtig kersen dat heel mooi buigt.

Een probleem vormt nog de huiddikte van de romp, daar ik niet over fineer van 0,2mm beschik. Het materiaal dat daar het dichtst bij komt is karton van 170 gram. Hiervan zal ik in het laatste stadium een losse schil maken van gepotdekselde 'planken' die om het hele schip heen past.

metaal

Niet alle soorten metaal zijn zonder meer te imiteren. Het dichtst bij smeedijzer en brons komt messing draad of bladmessing in verschillende dikten 0.15, 0.25 en 0.35mm.

Zeil

Stoffen, zoals zeilen en dekens zal ik vanwege de noodzakelijk geringe dikte van een zo dun mogelijke materiaal moeten maken. Zelfs een dik zeil van één cm wordt immers nog 0.05mm, misschien van messingfolie. Dekentjes kunnen wel van dun papier.

Touw

De tuigage eist vanwege de schaalgetrouwheid draaddikten van 0.05mm-0.20mm en wordt dus noodzakelijk in koperdraad uitgevoerd. Te denken valt aan dunne spoel wikkelingen uit een oude trafo of zoiets.

Pek & Teer

Het hele schip wordt met een industriële superglue (gel) gelijmd, de naden gedicht met epoxy (2 componenten) in houtkleur. De naaddikte zal met zwarte epoxy of inktlijntjes worden aangebracht.

Verf

Het hout wordt met een speciale acrylverf gekleurd en waar nodig afgelakt. Die acrylverf is zo speciaal omdat ik er ook de St Sebastiansminiaturen mee heb geschilderd. Je moet het met heel fijne penseeltjes en in heel veel dunne lagen opbrengen om een mooi resultaat te krijgen.

Het volk is uitgejuicht, de vorst gezeten en de bisschop betreedt onder het koorgezang der knapen de loopplank van het schip. Daar wordt de waterkwast gezwaaid en het dek gewijd. Daar wordt de zegen des Heeren gespreid over hout en teer, over zeilen en lijnen, over reizen en toekomst, over landen en heidenen, maar ook over goederen en rijke winst!

De scheepsbel klinkt, de stilte valt als de bisschop het schip weer verlaat en onder het gehoor van volk, edelen en de vorst, het woord zal richten tot het schip zelf. Er is geen mens die de latijnse vormen van de kerkvorst begrijpt, nee, zelfs de koning niet, maar de stilte waar doorheen zijn oude stem naar de Hemel galmt, wordt vervuld van de sfeer die de heilige waaraan zij wordt opgedragen waardig is. Dan klinkt opeens in de taal van het volk het koninklijk geheim:

Ik doop u..", schalt de stem van de profeet: "Ik doop u..

Sint Alexandra,
redster en behoedster
der opvarende mannen en wens u een
behouden vaart!" En nog veelvuldig
klinkt de echo door het volk: Sint
Alexandra zal zij heten...!

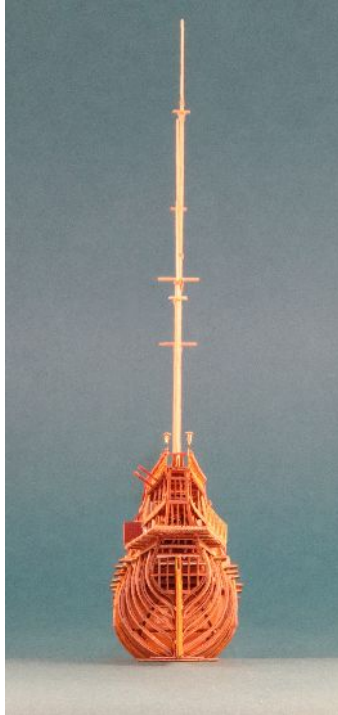
Na de doop van de St Alexandra is te Thalbrück een groot en koninklijk feest losgebarsten. Nu drommen de mensen samen rond de loopplank om het schip te bewonderen. Nu pas voelen de scheepslui de eer die hen te beurt is gevallen om een schip vol majesteit te mogen dienen. Nu pas staat de kapitein, trotser dan de vorst op de burcht te pronken op zijn plecht.. en wordt bewuifd door de smalle handen der bevallige dames van edelen en het hof.. en spreekt tot haar van onvolprezen heldendaden en avonturen die nog beleefd moeten worden.

Visueel nut

Om de mate te bepalen waarin ik het schip ga detailleren beschrijf ik eerst het begrip visueel nut. Wat wij als mens zien is in zekere mate afhankelijk van onze concentratie. Zijn wij bereid een schaalmodel uitvoerig te bestuderen dan heeft de detaillering ervan nut (gehad). Is het schaalmodel slechts bedoeld als decor dan heeft hyperdetaillering weinig zin.

Gaat het zoals hier bovendien om een model op zeer kleine schaal Z (1:220) dan speelt wat door 95 procent van de mensheid überhaupt kán worden gezien ook een rol. Deze factoren beïnvloeden het visuele nut.

Zo is het bij voorbeeld wél interessant de kleding van de kapiteinsfiguur (8 mm) aandachtig uit te werken, maar niet om al het naaiwerk van de vele zeilen zeer uitvoerig in miniatuurstipjes te gaan schilderen terwijl dit toch een deel van het schip zélf is.

De kapitein zal gewoon meer in onze aandacht staan. Zijn detail dient een hoger visueel nut.

Toch vind ik het weer spannend om al het spantwerk, dat toch grotendeels onzichtbaar wordt zoveel mogelijk volgens het originele bouwconcept uit te werken, omdat het de 'wetenschap' met zich meebrengt dat je geen dummyromp maakt maar een écht hol gebouwd schip met ruimen en dekken. Wellicht kan ik een deel van de romp of het bovenste dek uitneembaar maken om dit alsnog te laten zien.

Een andere mogelijkheid is de papieren scheepshuid afneembaar te houden als een schil, wat het ook mogelijk maakt het gedetailleerde interieur te bekijken. Ook het eerder besproken realistische materiaalgebruik draagt bij tot het visuele nut. Hieronder zie je al hoe het straks wordt.

Verder dan het visuele

Wanneer de horizon van wat de beschouwer verwacht te zien door de werkelijke detaillering wordt verruimd is er sprake van een zeker visueel nut. Hier is de detaillering in de vorm van lofwerk, fijne tuigage, de opschriften en vlaggen van belang voor het visuele nut.

Toch gaat het nog een stapje verder dan het visuele daar ook de nadruk komt te liggen op de sensatie van echte materialen, het weten ervan... Onder dat detailleren valt ook de juiste opstelling der *echt bronzen* kanonnen, interieurs, kooien en meubels, lading, kortom de scenery in ruimere zin. Dat wordt in een volgend deel van dit verhaal beschreven bij de details.

Het spreekt vanzelf dat ook de sfeer, de opstelling in de vitrine, de belichting en de presentatie een rol speelt. Tenslotte speelt natuurlijk ook de fictieve geschiedschrijving mee die ik in het journaal heb toegevoegd...

Mijn keus is gemaakt:

Het wordt dus een Duits gebouwd, vierkant getuigd, licht bewapend handelsschip uit de Gouden Eeuw, een specifiek Duits fantasie-model dat indruk maakt op de Z-toerist. Het wordt een écht hol schip met ruimen en dekken, gebouwd uit realistisch materiaal, met uit eiken-, grenen- en kersenfineer samengestelde houten spanten en een gepotdekselde huid van 170 grams karton. De tuigage wordt van dun koperdraad uit oude trafo's. Zeilen en dekens worden van messingfolie en papier en het geheel wordt geverfd met speciale miniatuur acrylverf in vele dunne lagen. Moet te doen zijn... toch?

Lees maar verder in deel 2.

Maar tot de geestelijkheid spreekt de kapitein van muzelmannen en inboorlingen die nog bekeerd zullen worden. Alleen tot de edelen spreekt hij van winst en tot de grote kooplieden der stad van handel, van landen, volken om te onderwerpen, van goud en van zilver achter onbekende einders. En de Heilige Alexandra, ook al redster en behoedster der kooplieden zal hen daarbij vast voorspoedig maken...

